

Ярослав МОТЕНКО

кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри українознавства, культурології та історії науки, Національний
технічний університет «Харківський політехнічний інститут», Харків, Україна

ORCID: 0000-0001-5983-2432
Email: motenkoyaroslav@gmail.com

РОСІЙСЬКА ЛІТЕРАТУРНА ФАНТАСТИКА ЯК ІНСТРУМЕНТ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ

Анотація. На початку XXI ст. в російській федерації відбулося становлення неототалітарного режиму, спрямованого на підкорення пострадянського політичного та економічного простору. Однією з перспективних політичних технологій, за допомогою якої панівний у росії режим сподівався забезпечити собі лояльність власних громадян та російськомовного населення захоплених територій, стала футуристична пропаганда. Органи російської пропаганди звернулися до використання літературної фантастики як одного з найбільш популярних проявів масової культури. Використавши радянський досвід структурування авторського та читацького середовища за допомогою підконтрольних державі об'єднань та джерел фінансування, російським політтехнологам вдалося створити літературну спільноту, що виступила ретранслятором ідеології рашизму. Головним засобом її засвоєння є зосередження прихильників російської фантастики на конструюванні у власній свідомості образу бажаного майбутнього росії як євразійської наддержави. Наслідком таких ментальних вправ мало стати у читача формування імперської свідомості. Застосування сучасних інформаційних технологій дозволило державі-агресору практично безперешкодно пропагувати меседжі власної агресивної зовнішньополітичної доктрини через поширення творів російської фантастики. На початку 2000-х рр. російська масова література активно використовувала досвід радянської воєнної фантастики 1920-х–1930-х рр. Характерними ознаками цього сегменту російської масової культури стали реваншизм, ксенофобія, мілітаризм та мова ненависті. Ці твори розраховані на невибагливого читача, якого автори переконують у природності існування людини в умовах війни та безумовній перемозі росії в гіпотетичній Третій світовій війні. Відносини з Україною російські фантасти розглядають як сценарій гібридної або повномасштабної війни, яка не залишить українській державності шансів на існування.

Ключові слова: російсько-українська війна, футуристична пропаганда, м'яка сила, масова культура, неоімперіалізм, реваншизм, образ майбутнього.

Yaroslav MOTENKO

PhD in History, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Ukrainian Studies, Cultural Studies and History of Science,
National Technical University «Kharkiv Polytechnic Institute»

RUSSIAN LITERARY FICTION AS A TOOL OF INFORMATION WARFARE

Abstract. At the beginning of the 21st century, the Russian Federation developed a neo-totalitarian regime aimed at subjugating the post-Soviet political and economic space. Futuristic propaganda became one of the promising political technologies with the help of which the ruling regime in Russia hoped to gain the loyalty of its citizens and the Russian-speaking population of the occupied territories. Russian propaganda bodies turned to the use of literary fiction as one of the most popular forms of mass culture. Using the Soviet experience of organizing the author and reader environment with the help of state-controlled associations and financial sources, Russian political technologists managed to create a literary community that acted as a disseminator of the ideology of rashism. The main means of its absorption is the focus of supporters of Russian fiction on constructing in their minds an image of the desired future of Russia as a Eurasian superpower. The result of such mental activities was to form an imperial consciousness among the readers. The use of modern information technologies has allowed the aggressor state to promote the messages of its aggressive foreign policy doctrine almost unhindered by the dissemination of Russian fiction. In the early 2000s, Russian popular literature actively used the experience of Soviet military fiction of the 1920s and 1930s. Revanchism, xenophobia, militarism, and hate speech have characterized this segment of Russian mass culture. These works are intended for an unpretentious reader, whom the authors convince of the normalcy of human existence in wartime and of Russia's certain victory in a hypothetical World War III. Russian science fiction writers consider relations with Ukraine as a scenario of a hybrid or full-scale war that would leave no chance for Ukrainian statehood to exist.

Keywords: *Russian-Ukrainian war, futuristic propaganda, soft power, mass culture, neo-imperialism, revanchism, image of the future.*

Постановка проблеми. Розв'язання росією протягом 2014–2022 рр. гібридної та повномасштабної війни проти України зумовило посилений інтерес науковців до проблеми маніпуляції масовою свідомістю суспільства в умовах збройного конфлікту. Активна підтримка населенням росії та проросійськими сепаратистськими рухами в Криму та Донбасі мілітаризації зовнішньополітичного курсу Кремля засвідчила ефективність методів антиукраїнської інформаційної війни, здійснюваної країною-агресором. Серед них недостатньо вивченим залишається використання масової літератури як інструменту інформаційно-психологічного впливу на суспільство.

Використання масової літератури в умовах індустріального та постіндустріального суспільств протягом ХХ - поч. ХХІ ст. для ретрансляції політичних ідей стало одним з інструментів інвазійного (прихованого) впливу з метою формування певних світоглядних установ у широкого загалу. Тиражування легкозасвоюваного тексту використовувалося як важливий метод маніпуляції соціальною поведінкою населення. На відміну від офіційного державного пропагандистського нарративу, масова література пропонувала суспільству політичну рекламу не нав'язливо. Особливо легко піддавалася навіюванню внаслідок особливостей вікової психіки молодь. Завдяки досягненням науково-технічного прогресу одним з найпопулярніших жанрів масової літератури стала літературна фантастика.

Аналіз наукових публікацій. Українська академічна спільнота переважно вивчала когнітивний вплив літературної фантастики в контексті літературознавчих та філологічних студій [2; 8; 14; 24; 25]. Дослідженню суспільно-виховного аспекту використання літературної фантастики в жанрі антиутопії як засобу попередження людства про негативні тенденції його розвитку присвячені праці Г. Сабат та К. Комісаренко [21; 15]. У науковій розвідці С. Хороб було розглянуто фантастичні романи-антиутопії Ю. Щербака «Час смертохристів: Міражі 2077 року» та «Час великої гри: фантоми 2079 року» як форму футуристичного прогнозу розвитку українсько-російських відносин у ХХІ ст. [27] Окремо слід виділити роботу Л. Остапової, де розглянуто можливе використання тексту антиутопії Джорджа Орвелла «1984» як джерела алюзій стосовно сучасної російської політичної реальності [18]. Окремі згадки про феномен українофобства російської фантастики початку ХХІ ст. можна знайти у роботі Н. Макшеевої, однак головну увагу авторка у своїй статті надала аналізу української літературної фантастики, написаної у жанрі альтернативної історії [16]. Таким чином, проблема використання літературної фантастики як інструменту агресивної інформаційної війни, спрямованої на підтримку збройної експансії певної держави або військово-політичного блоку держав у вітчизняній історіографії залишається недостатньо висвітленою.

Метою пропонованого дослідження є вивчення методів латентного інформаційно-психо-логічного впливу у російській пострадянській літературній фантастиці наприкінці ХХ – на поч. ХХІ ст. Вибір предмета дослідження зумовлений необхідністю виявлення прихованої антиукраїнської пропаганди у нарративі масової культури в умовах російсько-української війни 2014–2025 рр.

Виклад основного матеріалу. Когнітивний аспект російсько-української війни 2014–2025 рр. як першої повномасштабної континентальної війни на Європейському континенті після 1945 р. закономірно привертає до себе дедалі більшої уваги дослідників. Постійна апеляція істеблішменту росії та України до власного історичного досвіду з метою обґрунтування своїх зовнішньополітичних завдань у поєднанні з затятістю та жорстокістю протистояння свідчать про його екзистенційний характер. Українська академічна спільнота виділяє як окрему проблему формування у значній кількості росіян імперської свідомості, що спонукає російську владу та соціум до відтворення та ретрансляції ідеології шовіністичного націоналізму [11; 12; 28.]. Одним із засобів встановлення патерналістського контролю держави над масовою свідомістю росіян стала політична технологія, що отримала узагальнену назву «моделювання образу майбутнього». Свідченням цього стала організація в російській федерації низки футуропропагандистських літературних проєктів. Так, наприклад, у 2014 р. Центром історичної експертизи та державного прогнозування Молодіжного відділення російського Історичного Товариства за участі російського університету дружби народів було запропоновано концепцію стратегічного розвитку «росія 2014–2045». Для широкого загалу її було видано у вигляді підручника для середньої школи, надрукованого у майбутньому (на титульному аркуші було зазначено, що книгу, нібито, видали у Москві у 2045 р.). Автори концепції спробували довести, що «русскій мір» як національна ідея може бути реалізований за умови масової футуропрактики, тобто спільного усвідомлення його прихильниками обрисів бажаного колективного майбутнього. На думку авторів проєкту, проєкція на підставі якої росіяни мають вибудовувати загальнонаціональний образ майбутнього, повинна сприяти перетворенню їхньої країни на мілітаризовану державу, яка охопить своїми кордонами територію колишнього СРСР. Псевдопідручник «з майбутнього» роз'яснював читачеві, що росія у 2024 р. має перетворитися на станову монархію. Проголошувалася її месіанська роль: виховати людей, які будуть «формувати справедливі правила для інших» у планетарному масштабі. Концепція «росія 2014–2045» виправдовувала окупацію Кримського півострова 20 лютого-21 березня 2014 р., називаючи передачу Кримської області до складу УРСР у 1954 р. «історичною помилкою, зробленою М.С. Хрущовим» [29].

Пропаганда імперського майбутнього росії відбувалася також завдяки популяризації в мережі Інтернет онлайн-конкурсів цифрового живопису, які ретрансливали ідею відродження Радянського Союзу через перетворення росії на євразійську супердержаву, що володіє передовими аерокосмічними технологіями. Інтернет-спільноти «СРСР-2061» та «російське космічне товариство», використавши мотиви так званого «советпанку», «радянського кіберпанку» та «радянського дизельпанку» як засіб символічної комунікації, запропонували своїм глядачам бачення нашого світу в жанрі альтернативної історії, де СРСР не припинив своє існування у 1991 році. Члени спільнот вважали візуалізацію футуристичного образу неорадянської військово-космічної утопії одним із перспективних засобів виховання росіян для досягнення їхнього бажаного майбутнього. Деякі з цих зображень було використано як ілюстрації для творів сучасної російської літературної фантастики [17].

Із початком повномасштабного збройного російського вторгнення в Україну 24 лютого 2022 р. головною метою футуристичної пропаганди країна-агресора стало формування мілітаристської свідомості у її громадян. У серпні 2024 р. Агентство стратегічних ініціатив оголосило всеросійський конкурс літературної наукової фантастики «росія-2050». Згідно з задумом ініціаторів цього проєкту його учасники мають запропонувати «можливі сценарії розвитку країни згідно з ключовими напрямками в наступні 25 років» [10]. Організатори конкурсу порекомендували його учасникам використовувати як джерело інформації щодо того, які «тренди та виклики будуть визначати майбутнє росії в найближчі 20-25 років», тематичні доповіді проєкту «Горизонт-2040», результати якого були опубліковані у 2023 р.

Формально, «Горизонт-2040» є збірником доповідей, автори яких пропонують футуристичні прогнози політичного та соціально-економічного розвитку росії у довгостроковій перспективі. Однак, серед доповідей, присвячених, на перший погляд, мирній тематиці (клімат, екологія, демографія, освоєння космосу) привертає увагу виступ головного ідеолога сучасного російського євразійства О. Дугіна «росія як суб'єкт» [13]. На думку О. Дугіна, наукова фантастика прогнозує технічний розвиток людства і конструює модель майбутніх суспільних відносин. Тому футуристичне прогнозування є необхідним у всіх сферах людської діяльності, зокрема й у геополітиці. Для О. Дугіна стратегічною метою російської федерації у XXI ст. є позбутися культурного спадку «колективного Заходу» і перетворитися на «суверенну цивілізацію». Початком цього процесу він вважає так звану «спеціальну військову операцію» проти України. Таким чином, російським поціновувачам фантастики пропонують вважати російсько-українську війну умовною точкою відліку майбутнього геополітичного успіху російської федерації. Інтерес до проведення конкурсів літературної фантастики виявило також керівництво провідними підприємствами російського військово-промислового комплексу. Так, наприклад, один з

найбільших виробників військової мікроелектроніки в росії АТ «Заслон» протягом 2022–2024 рр. організувало кілька таких конкурсів [20]. У 2024 р. Державна корпорація з атомної енергії «росатом», що є причетною до окупації російськими військами найбільшої у Європі Запорізької атомної електростанції оголосила про заснування Міжнародної літературної премії у галузі наукової фантастики «Історія Майбутнього». Організатори конкурсу звернулися до авторів із закликом «моделювати сценарії майбутнього» [7].

Важливе місце в арсеналі російської пропаганди, що має вигляд футуристичних прогнозів, посідає використання так званої патріотичної або воєнної фантастики. Джерела цього літературного жанру беруть свій початок у 1920-х – 1930-х рр., коли в СРСР набула популярності радянська військова фантастика. Цей різновид радянського агітпропу переконував читача, передусім юнацтво, у немінучості збройної конфронтації між капіталістичним Заходом та Радянським Союзом. У своїх творах автори запевняли у неодмінній перемозі збройних сил СРСР, завдяки використанню ними таємної надсучасної зброї [1; 9; 26]. Реалії Другої світової війни 1939–1945 рр. продемонстрували ілюзорність радянської військової футуропропаганди. Як наслідок цей літературний жанр зник майже на шістдесят років. Його відродження відбулося протягом 1990-х – початку 2000-х рр. у російській федерації. Російські письменники-фантасти змальовували світ недалекого майбутнього, у якому росія має помститися «колективному Заходу» за свою поразку у «холодній війні» 1947–1992 рр. На той час політичний імідж російської федерації як держави, що претендувала на роль спадкоємця імперії Романових та СРСР, істотно постраждав внаслідок невдалої провокації на російсько-українському кордоні в районі острова Тузла у 2003 р. та поразки проросійських сил в Україні під час Помаранчевої революції 2004–2005 рр. Реакційна частина російського політикуму прагнула реваншу. Виступ президента російської федерації на Мюнхенській конференції з питань політики безпеки 10 лютого 2007 р. де-факто став декларацією планів росії відвоювати собі статус держави-світового лідера.

Міжнародна спільнота дізналася, що росія не збирається миритися з розширенням Північно-Атлантичного альянсу (НАТО) за рахунок країн, що були членами Організації Варшавського Договору (ОВД) [19]. Російсько-грузинська війна 1–16 серпня 2008 р. виявилася успішною апробацією Кремлем стратегії збройної експансії на пострадянському просторі. Одним з її головних результатів, окрім встановлення контролю над Південною Осетією та Абхазією, стала переконаність російського істеблішменту у нездатності світової громадськості швидко та ефективно реагувати на випадки порушення міжнародного права ядерною державою. Шовіністично налаштована частина російського суспільства отримала привід для мілітаристської ейфорії. Пропаганда війни як ефективного інструмента зовнішньої політики стала важливою складовою інформаційного простору ро-

сійської федерації. Тепер російська літературна фантастика привчала своїх поціновувачів до думки про прийнятність ідеї перетворення близького зарубіжжя на об'єкт збройної російської агресії. Особлива увага надавалася Україні, яка чинила спротив неоімперським планам росії. Україна виявилася однією з небагатьох держав, які відкрито виступили на захист державного суверенітету та територіальної цілісності Грузії у 2008 р.

Президент України В. Ющенко публічно засудив вторгнення російської армії до Грузії. Міністерство закордонних справ України виступило із закликом до росії вивести свої війська з грузинської території [3, с. 201]. Тому формування у масовій свідомості широкого загалу образу України як майбутнього театру бойових дій стало головним завданням російської воєнної фантастики зрештою початку 2000-х рр. Зазначимо, що цей специфічний жанр масової літератури, насправді лише частково був споріднений із науковою та соціальною фантастикою. Російська патріотична фантастика не змогла запропонувати читачеві ані інноваційних науково-технічних проєктів, ані глибокого філософського осмислення суспільно-політичних проблем. Відсутність оригінального задуму, як правило, компенсувалася значною кількістю батальних сцен, що часто шокували читача натуралістичним описом вбивств та катувань. Примітивний сюжет було побудовано за стандартною схемою, що неодмінно передбачала перемогу російських військовослужбовців, працівників спецслужб Кремля та їхніх агентів над ворогом, якого уособлювали військові Північноатлантичного альянсу та Збройних Сил України. Типовим прикладом подібної літератури є фантастичні романи, що вийшли друком протягом 2008–2012 рр.: Г. Боброва «Епоха мертвонароджених», Г. Савицького «Поле бою-Україна. Зламаний тризуб» та «Поле бою –Севастополь. Місто-герой проти НАТО», Ф. Березіна «Війна 2010. Український фронт», М. Белозерова «Український гамбіт. Війна 2015» [4–6; 22–23]. Названі твори концептуально суголосні, їхні автори заперечували можливість існування України як суб'єкта міжнародних відносин. Бачення майбутнього України читачеві пропонувалося виключно через призму імперських інтересів росії.

Висновки і пропозиції. Отже, ми приходимо до висновку, що на початку XXI ст. російська пропаганда у пошуку ефективних політичних технологій звернулася до використання так званої «м'якої сили», тобто маніпулятивного впливу на суспільство за допомогою продукції масової культури. Одним із напрямків подібного інформаційно-психологічного впливу стала ретрансляція агресивних політичних меседжів у творах літературної фантастики. За відносно короткий час органами російської пропаганди було створено досить розгалужену структуру, що використала радянський досвід організації поціновувачів фантастики (державні літературні конкурси з публічним обговоренням тенденцій розвитку цієї галузі літератури на зібраннях професійних авторів та письменників-аматорів) та досягнення інформа-

ційного суспільства (веб-ресурси і соціальні мережі). Для широкого загалу було запропоновано спокусливу ідею стати співтворцем амбіційного проєкту розвитку росії у довгостроковій перспективі як євразійської наддержави, що володіє унікальними технологіями. Однак інфільтрація творчого середовища ідеями російського реваншизму та неоімперіалізму перетворила поціновувачів російської літературної фантастики початку XXI ст. на технократично спрямовану мілітаризовану спільноту, орієнтовану на антигуманні моделі соціальної взаємодії. Російська фантастика переконувала читача у неминучості застосування силових методів для досягнення так званого суспільного прогресу. Футуристичні аналоги сучасних явищ суспільно-політичного та економічного життя у творах російських фантастів є ареною непримиримої конфронтації, де перемогу отримують власники перспективних воєнних технологій. Яскравим проявом подібних тенденцій стала так звана патріотична, або ж воєнна російська фантастика. Автори подібних творів вбачають своє завдання у формуванні в читачього загалу переконаності у значущості зовнішньополітичних інтересів російської федерації, неминучості масштабного збройного конфлікту з «колективним Заходом», готовності пожертвувати чужим, а іноді й своїм життям заради цінностей «русского міра». Особливе місце у російській фантастиці 2000-х рр. посідає «вирішення українського питання». Російські фантасти пропонують сценарії збройних конфліктів різного ступеню інтенсивності під час яких українську державність має бути ліквідовано. Таким чином, зважаючи на те, що літературна фантастика є одним із чинників, який посилено впливає на розвиток емоційного інтелекту молоді, оцінки перспективи майбутнього мирного співіснування України та росії виглядають вкрай песимістично.

1. Адамов Г. Б. Таємниця двох океанів: Науково-фантастичний роман. Київ: Молодь, 1957. 436 с.
2. Аністратенко А. В. Альтернативна історія як метажанр української і зарубіжної прози: компаративна генологія і поетика. Монографія. Чернівці: БДМУ, 2020. 548 с. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/E_LIB/PDF/ukr0009119.pdf
3. Артимишин П. І. Російсько-грузинська війна 2008 року: реакція українського політикуму. *Новітня доба*. 2022. Вип. 10. С. 198–212. URL: <http://jnas.nbuv.gov.ua/article/UJRN-0001401970>
4. Белозёров М. Ю. Украинский гамбит. Война 2015. Санкт-Петербург: Крылов, 2012. 352 с.
5. Березин Ф. Д. Война 2010. Украинский фронт. Москва: Яуза, Эксмо, 2014. 573 с.
6. Бобров Г. Л. Эпоха мертворожденных. Москва: Яуза, Эксмо, 2012. 412 с.
7. В России учреждена новая международная литературная премия в области научной фантастики «История Будущего» (12 марта 2024 г.). URL: <https://www.atomic-energy.ru/news/2024/12/03/151635>

8. Вірченко Т. І. Художній конфлікт в українській драматургії 1990-х –2010-х років: дискурс, еволюція, типологія: монографія. Кривий Ріг : Видавничий дім, 2012. 336 с. URL: <https://kmaestm.edu.ua/wp-content/uploads/2021/06/virchenko-t.-2012-hudozhnij-konflikt-v-ukrayinskij-dramaturgiyi-1990-2010-h.pdf>
9. Владко В. М. Аероторпеди повертають назад: Роман. Харків-Одеса: Дитвидав, 1934. 284 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Vladko/Aerotorpedy_pov_ertaiut_nazad.pdf
10. Всероссийский конкурс научной фантастики «Россия 2050» Агентства стратегических инициатив. *Агентство стратегических инициатив*. (1 августа 2024 г.). URL: <https://asi.ru/Russia2050/>
11. Грабовська І. Українська людина в часи катаклізмів: пошуки шляхів та методів дослідження проблеми. *Українознавчий альманах*. 2024. Вип. 35. С. 23–31. URL: <https://ukralmanac.knu.ua/index.php/ua/issue/viewissue/21/29>
12. Грабовський С. Міфологема «булгаковского Киева»: советський/ російський неототалітаризм у дії. *Українознавчий альманах*. 2024. Вип. 35. С. 41–42. URL: <https://ukralmanac.knu.ua/index.php/ua/issue/viewissue/21/29>
13. Дугин О. Г. Россия как субъект. Горизонт-2040. Белая книга. С. 406–425. *Агентство стратегических инициатив* (29 декабря 2023 г.). URL: <https://asi.ru/library/main/198226/>
14. Єгорова Ю. М. Фантастика в епоху постмодерну: еволюція жанру. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету*. 2015. Випуск VI. С. 235–240. URL: <https://philology.bdpu.org.ua/wp-content/uploads/2017/04/33.pdf>
15. Комісаренко К. Антропологічні аспекти фантастичної прози Олеса Бердника та Аркадія і Бориса Стругацьких. *Питання літературознавства*. 2010. Вип. 80. С. 101–106. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/PI_2010_80_17
16. Макшеева Н. Развитие альтернативной истории в современном литературном процессе Украины. *Компаративні дослідження слов'янських мов і літератур. Пам'яті академіка Леоніда Булаховського*. 2013. Вип. 21. С. 235–246. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/kdsm_2013_21_34
17. Мотенко Я., Шишкіна Є. Футуристичний цифровий зображувальний контент як засіб російської пропаганди на початку XXI ст. *Українознавчий альманах*. 2023. Вип. 33. С. 48–53. URL: <https://doi.org/10.17721/2520-2626/2023.33>
18. Остапова Л. Антиутопія як втілення фантастичного сюжету в реальне життя: Океанія – СРСР – росія (за романом Джорджа Орвелла «1984»). *Війна і література. Збірник праць Міжнародної наукової конференції. 27-28 квітня 2023 року. Черкаси*. 2023. С. 73–84. URL: <https://philology.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/05/Polishchuk.Viyna-i-literatura-z-pravkamy.pdf>
19. Президент России. Выступление Владимира Путина на Мюнхенской конференции по вопросам политики безопасности. *Официальные сетевые ресурсы Президента России. События*. (10 февраля 2007 г.) URL: <http://kremlin.ru/events/president/transcripts/24034>
20. «Проект особого значения. Версия 2023». Лонг-лист конкурса от Литрес и «ЗАСЛОН». *Литрес*. (7 мая 2023 г.). URL: <https://www.litres.ru/collections/proekt-osobogo-znacheniya-long-list-konkursa-ot-litres-i-zaslou/>
21. Сабат Г. У лабіринтах утопії та антиутопії. Дрогобич: Коло, 2002. 160 с.
22. Савицкий Г. Поле боя – Севастополь. Городгерой против НАТО. Москва: Яуза; Эксмо, 2014. 316 с.
23. Савицкий Г. Поле боя – Украина: сломанный трезубец. Москва: Яуза, Эксмо, 2014. 317 с.
24. Стужук О. Художня фантастика: проблеми класифікації. *Філологічні семінари*. 2005. Вип. 8: Художня форма. С. 98–101.
25. Стужук О. Художня фантастика: спроба означення. *Філологічні семінари*. 2004. Вип. 7: Літературознавчі методології: практика і теорія. С. 212–216.
26. Трублаїні М. П. Глибинний шлях: науково-фантастичний роман. Київ: Видавничий дім «Кондор» авторська збірка, 2020. 332 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Trublaini_Mykola/Nlybunnyi_shliakh_vyd_2020.pdf
27. Хороб С. Тіні майбутнього у тривожному світі, або бетризація суспільного та людського ладу (огляд антиутопічних романів Юрія Щербака). *Слово: Прикарпатський Вісник НТШ. Івано-Франківськ*. 2013. Вип. 2 (22). С. 473–477. URL: <http://lib.pnu.edu.ua/files/zbirnyky/ntsh-2013-2.pdf>
28. Цюрюпа М., Кречетова В. Дворський О. Десять років російського вторгнення в Україну: еволюція «гібридної загрози» до масштабної війни «нового покоління». *Українознавчий альманах*. 2024. Вип. 35. С. 122–127. URL: <https://ukralmanac.knu.ua/index.php/ua/issue/viewissue/21/29>
29. Якименко Б. Учредительный съезд молодежного отделения РИО (Российского Исторического общества). *Livejournal*. (27 ноября 2014 г.) URL: <https://boris-yakemenko.livejournal.com/484965.html>

References

1. Adamov H.B. (1957). *Tajemnyca dvokh okeaniv: Naukovo-fantastychnyj roman* [The Mystery of Two Oceans: A Science Fiction Novel]. Kyiv: Molod. 436 p. (in Ukrainian).

2. Anistratenko A.V. (2020). *Al'ternatyvna istorija jak metažanr ukraïns'koi i zarubiznoi prozy: komparatyvna henolohija i poetyka. Monohrafija* [Alternative History as a Metagenre of Ukrainian and Foreign Prose: Comparative Genology and Poetics. *Monohrafija*]. Chernivtsi: BSMU. 548 p. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/E_LIB/PDF/ukr0009119.pdf (in Ukrainian).
3. Artyмышyn P. I (2022). *Rosijs'ko-hruzyys'ka vijna 2008 roku: reakcija ukraïns'koho politykumu*. [The 2008 Russo-Georgian War: Reaction of the Ukrainian Political Establishment]. *Novitnja doba*. 10. Pp. 198–212. URL: <http://jnas.nbuv.gov.ua/article/UJRN-0001401970> (in Ukrainian).
4. Belozërov M. Yu. (2012). *Ukrainskiy gambit. Voyna 2015* [Ukrainian Gambit. War 2015]. St Petersburg: Krylov. 352 p. (in Russian).
5. Berezyn F. D (2014) *Voyna 2010. Ukrainskiy front* [War 2010. The Ukrainian Front]. Moscow: Yauza, Eksmo. 573 p. (in Russian).
6. Bobrov H. L. (2012). *Epokha mertvorozhdennykh*. [The Era of the Stillborn]. Moscow: Yauza, Eksmo. 2012. 412 p. (in Russian).
7. *V Rossii uchrezhdena novaya mezhdunarodnaya literaturnaya premiya «Istoriya Budushchego»* (2024). [A new international literary award, «The History of the Future», has been established in Russia.]. March 12. <https://www.atomic-energy.ru/news/2024/12/03/151635> (in Russian).
8. Virchenko T.I. (2012). *Khudozhnii konflikt v ukrainskii dramaturhii 1990-kh –2010-kh rokiv: dyskurs, evoliutsiia, typolohiia*. [Artistic Conflict in Ukrainian Drama of the 1990s – 2010s: Discourse, Evolution, Typology]. Kryvyi Rih: Vydavnychy dim. 336 p. URL: <https://kmaecm.edu.ua/wp-content/uploads/2021/06/virchenko-t.-2012-hudozhnij-konflikt-v-ukrayinskij-dramaturgyi-1990–2010-h.pdf> (in Ukrainian).
9. Vladko V. M. (1934). *Aerotorpedy povertaiut nazad* [Aerotorpedoes Turn Back]. 1934. Kharkiv-Odesa: Dytvydav. 284 p. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Vladko/Aerotorpedy_pov_ertaiut_nazad.pdf (in Ukrainian).
10. *Vserossyyskyi konkurs nauchnoi fantastyky «Rossyia 2050» Ahentstva stratehycheskykh ynytsyatyv (2024)* [All-Russian Science Fiction Contest «Russia 2050» by the Agency for Strategic Initiatives] *Informacionnij portal Ahentstva stratehycheskykh ynytsyatyv*. August 1. URL: <https://asi.ru/Russia2050/> (in Ukrainian).
11. Grabovska I. (2024). *Ukrainska liudyna v chasy kataklizmiv: poshuky shliakhiv ta metodiv doslidzhennia problemy* [The Ukrainian Person in Times of Cataclysms: Searching for Ways and Methods to Study the Problem] *Ukrainoznavchii almanakh*. 35. Pp. 23–31. URL: <https://ukralmanac.knu.ua/index.php/ua/issue/view/issue/21/29> (in Ukrainian).
12. Grabovskiy S. (2024). *Mifolohema «bulhakovskoho Kyeva»: sovjetskyi/rosiyskyi neototalitaryzm u dii* [The Mythologeme of «Bulgakov's Kyiv»: Soviet/Russian Neototalitarianism in Action]. *Ukrainoznavchii almanakh*. 35. Pp. 41–42. URL: <https://ukralmanac.knu.ua/index.php/ua/issue/view/issue/21/29> (in Ukrainian).
13. Dugin O. H. (2023). *Rossyia kak sub"ekt. Horyzont-2040 Belaia kniga*. [Russia as a Subject. Horizon-2040. White Paper]. Pp. 406–425. *Informacionnij portal Ahentstva stratehycheskykh ynytsyatyv*. December 29. URL: <https://asi.ru/library/main/198226/> (in Russian).
14. Yehorova Yu. M. (2015). *Fantastyka v epokhu post-modernu: evoliutsiia zhanru* [Science Fiction in the Postmodern Era: Evolution of the Genre]. *Naukovi zapysky BDPU*. VI. Pp. 235–240. URL: <https://philology.bdpu.org.ua/wp-content/uploads/2017/04/33.pdf> (in Ukrainian).
15. Komisarenko K. (2010). *Antropolohichni aspekty fantastychnoi prozy Olesia Berdnyka ta Arkadiia i Borysa Struhatskykh* [Anthropological Aspects of the Science Fiction Prose of Oles Berdnyk and Arkady and Boris Strugatsky]. *Pytannia literaturoznavstva*. 80. Pp.101–106. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/PI_2010_80_17 (in Ukrainian).
16. Maksheieva N. (2013). *Rozvytyok alternatyvnoi istorii v suchasnomu literaturnomu protsesi Ukrainy* [The Development of Alternative History in the Contemporary Literary Process of Ukraine]. *Komparatyvni doslidzhennia slov'jans'kykh mov i literatur. Pam'jati akademika Leonida Bulakhovs'koho*. 21. Pp. 235–246. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/kdsm_2013_21_34 (in Ukrainian).
17. Motenko Ya., Shyshkina Ye. (2023). *Futurystychnyi tsyfrovyyi zobrazhuvalnyi kontent iak zasib rosiiskoi propahandy na pochatku 21 st.* [Futuristic Digital Visual Content as a Tool of Russian Propaganda in the Early 21st Century]. *Ukrainoznavchii almanakh*. 33. Pp. 48–53. URL: <https://doi.org/10.17721/2520-2626/2023.33> (in Ukrainian).
18. Ostapova L. (2023). *Antyutopiia iak vtilennia fantastychnoho siuzhetu v realne zhyttia: Okeaniia – SRSR – rosiiia (za romanom Dzhordzha Orvella «1984»)* [Dystopia as the Embodiment of a Fantastic Plot in Real Life: Oceania – USSR – Russia (Based on George Orwell's Novel “1984”)]. *Viina i literatura*. Cherkasy. Pp. 73–84. URL: <https://philology.lnu.edu.ua/wp->

- content/uploads/2015/05/Polishchuk.Viyna-i-literatura-z-pravkamy.pdf (in Ukrainian).
19. Prezident Rossii. *Vystuplenie Vladimira Putina na Miunkhenskoj konferentsii po voprosam polytyky bezopasnosti* [Vladimir Putin's Speech at the Munich Conference on Security Policy]. (2007). *Oficial'nye setevye resursy Prezidenta Rossii. Sobytiya*. February 10. URL: <http://kremlin.ru/events/president/transcripts/24034> (in Russian).
 20. «Proekt osoboho znacheniya. Versyia 2023» [Project of Special Importance. Version 2023]. *LitRes*. May 7. URL: <https://www.litres.ru/collections/proekt-osobogo-znacheniya-long-list-konkursa-ot-litres-i-zaslou/> (in Russian).
 21. Sabat H. (2002). *V labiryntakh utopii ta antyutopii* [In the Labyrinths of Utopia and Dystopia]. Drohobych: Kolo. 160 p. (in Ukrainian).
 22. Savytskyi H. (2014). *Pole boia – Sevastopol: Gorod-geroy protiv NATO* [Battlefield – Sevastopol: Hero City Against NATO]. Moscow: Yauza; Eksmo. 316 p. (in Russian).
 23. Savytskyi H. (2014) *Pole boya – Ukraina: Slomannyi trezubets* [Battlefield – Ukraine: The Broken Trident]. Moscow: Yauza, Eksmo. 317 p. (in Russian).
 24. Stuzhuk O. (2005). *Khudozhnia fantastyka: problemy klasyfikatsii* [Science Fiction: Problems of Classification]. *Filolohichni seminar*. 8: Khudozhnia forma. Pp. 98–101. (in Ukrainian).
 25. Stuzhuk O. (2004). *Khudozhnia fantastyka: sprobha oznachennia* [Artistic Fantasy: Attempt to Define]. *Filolohichni seminar*. 7: Literaturoznavchi metodolohii: praktyka i teoriya. Pp. 212–216. (in Ukrainian).
 26. Trublaini M.P. (2020). *Hlybynnyi shliakh: naukovofantastychnyi roman* [The Deep Path: A Science Fiction Novel]. Kyiv: Kondor. 332 p. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Trublaini_Mykola/Hlybynnyi_shliakh_vyd_2020.pd? (in Ukrainian).
 27. Khorob S. (2013). *Tini maibutnoho u tryvozhnomu sviti, abo betryzatsiia suspilnoho ta liudskoho ladu (ohliad antyutopiinykh romaniv Yurii Shcherbaka)* [Shadows of the Future in a Troubled World, or the Betritization of Social and Human Order (A Review of Dystopian Novels by Yurii Shcherbak)]. *Prykarpatskyi Visnyk NTSh*. 2(22). Pp. 473–477. URL: <http://lib.pnu.edu.ua/files/zbirnyky/ntsh-2013-2.pdf> (in Ukrainian).
 28. Tsiuriupa, M., Krechetova, V. and Dvorskyi, O. (2024). *Desiat rokiv rosiiskoho vtorhnnennia: evoliutsiia hibrydnoi zahrozy. Ukrainoznavchyi almanakh* [Ten Years of Russian Invasion of Ukraine: The Evolution of the «Hybrid Threat» into a Full-Scale «New Generation' War»]. *Ukrainoznavchii almanakh*. 35. Pp. 48–53. URL: <https://ukralmanac.knu.ua/index.php/ua/issue/view/issue/21/29> (in Ukrainian).
 29. Yakymenko B. (2014). *Uchreditel'nyi s'ezd molodezhnogo otdeleniia RIO* [Founding Congress of the Youth Branch of RHS (Russian Historical Society)]. *Livejournal*. 27 ноября. URL: <https://borisyakymenko.livejournal.com/484965.html> (in Russian).